

Isaac Bashevis Singer

Přednáška proslovená při příležitosti udělení Nobelovy ceny za literaturu

8. prosince 1978

Vypravěč a básník naší doby musí, stejně jako v jiných dobách, bavit ducha v pravém smyslu toho slova, nikoli pouze kázat společenské či politické ideje. Znuděný čtenář krásu necítí. Pro nudnou literaturu, která čtenáře nezaujme, nepovznese, neposkytne mu radost a únik, tedy věci, které pravé umění vždy skýtá, není omluvy. Je však též pravda, že vážný spisovatel naší doby se musí o problémy své generace hluboce zajímat. Nemůže nevidět, že síla náboženství, zejména víry ve zjevení, je dnes slabší než kdykoli v lidských dějinách. Víc a víc dětí vyrůstá bez víry v Boha, bez víry v odměnu a trest, v nesmrtnost duše a dokonce bez víry v platnost etiky. Pravý spisovatel si nemůže nevšimnout, že rodina ztrácí svůj duchovní základ. Od druhé světové války se všechna chmurná proroctví Oswalda Spenglera stala skutečností. Zklamání moderního člověka, jeho osamělost, pocit méněcennosti, jeho strach z války, revoluce a teroru nemůže zmírnit žádná technická vymoženost. Naše generace ztratila nejen víru v prozřetelnost, ale též v samotného člověka, v jeho instituce a často i víru v ty, kteří jsou mu nejbližší.

Mnozí z těch, kteří ve svém zoufalství ztratili důvěru ve vedoucí postavení naší společnosti, vzhlíží ke spisovateli, mistru slova. Zoufale doufají, že civilizaci může zachránit člověk talentovaný a citlivý. Přece jen je snad v umělci jiskra proroka.

Jako syn lidí, kteří zažili ty nejhorší rány, které jen může ušetřit lidské šílenství, musím o nadcházejících nebezpečích uvažovat. Už mnohokrát jsem se vzdal, že naleznu nějaké východisko. Vždy se ale objevila nová naděje, která naznačila, že pro důkladné promyšlení stavu věcí a následné rozhodnutí ještě není příliš pozdě. Byl jsem vychován ve víře ve svobodnou vůli. I když jsem časem dospěl k pochybnostem o zjevení, nikdy nemohu přijmout myšlenku, že vesmír je fyzikální nebo chemická nahodilost, výsledek slepé evoluce. Třebaže jsem se naučil rozpoznávat lži, klišé a modloslužebnictví lidské mysli, stále se držím některých pravd, o nichž mám za to, že by je jednou měli přijmout všichni. Pro člověka musí existovat způsob, jak dosáhnout všech možných radostí, schopností a poznání, které mu jen příroda může propůjčit, a přesto sloužit Bohu – Bohu, který mluví činy, nikoli slovy, a jehož slovníkem je vesmír.

Nestydím se přiznat, že patřím k těm, kteří sní o literatuře jako nositeli nových horizontů a nových perspektiv – filosofických, náboženských, estetických i společenských. V dějinách staré židovské literatury nebyl nikdy zásadní rozdíl mezi básníkem a prorokem. Naše dávná poezie se často stávala zákonem a způsobem života.

Někteří přátelé z kavárny blízko Jewish Daily Forward v New Yorku mě nazývají pesimistou a dekadentem, ale každá rezignace má v pozadí víru. A útěchu nalézám u pesimistů jako Baudelaire, Verlaine, Edgar Allan Poe a Strindberg. Zájem o léčebné techniky mě přivedl k útěše u takových mystiků jako je váš Swedenborg a náš rabin Nachman Braclaver, nebo také u velkého básníka mé doby, přítele Árona Zejtlina, který před několika roky zemřel a zanechal pod sobě literární dědictví vysoké hodnoty, většinou v jidiš.

Pesimismus tvůrčího člověka není dekadencí, ale mocnou vášní pro spásu člověka. Básník baví a přitom hledá věčné pravdy o podstatě bytí. Po svém se pokouší řešit hádanku času a změny, najít odpověď na utrpení, v každé propasti krutosti a nespravedlnosti objevit lásku. Vím, jak podivně to může znít, ale často si pohrávám s myšlenkou, že když zkolabují

všechny společenské teorie a války a revoluce uvrhnou lidskost do nejtemnější temnoty, vystoupí básník – jehož Platón vypověděl z polis – a všechny zachrání.

Velká pocta, jíž se mně od Švédské akademie dostalo, je současně uznáním jidiš – jazyka vyhnanství, jazyka bez země, hranic, bez vlády, která by ho podporovala, jazyka, který nemá slova pro zbraně, munici, vojenská cvičení, válečnou taktiku, jazyka, jímž pohrdají pohané i emancipovaní Židé. Pravda je, že to, co velká náboženství kázala, to Židé z ghatt hovořící jidiš dennodenně praktikovali. Byli to lidé Knihy v nejvlastnějším smyslu toho slova. Věděli, že není větší radosti než studium člověka a lidských vztahů. Takové studium nazývali Tóra, Talmud, Musar, Kabala. Ghetto bylo nejen útočištěm pronásledované menšiny, ale též velkým experimentem pokojného soužití, sebekázně a lidskosti. Takové stále existuje a odmítá se vzdát navzdory vši brutalitě, jíž je obklopeno. Mezi takovými lidmi jsem byl vychován. Otcův dům na Krochmalné ve Varšavě byl studovnou, soudním dvorem, modlitebnou, místem, kde se vyprávělo, ale též místem svateb a chasidských hostin. Jako dítě jsem od svého staršího bratra a mistra, I. J. Singera, autora *Bratři Aškenaziů*, slýchal všechny argumenty racionalistů – od Spinozy po Maxe Nordaua – proti náboženství. Od otce i matky jsem zase slýchal všechny odpovědi, které jen může víra v Boha nabídnout těm, kteří pochybují a hledají pravdu. U nás doma, stejně jako v mnoha jiných domovech, byly věčné otázky aktuálnější než poslední novinky jidiš novin. Vzдор všemu rozčarování a skepsi si myslím, že se národy mohou od Židů leccčemu přiučit, třeba jejich způsobu myšlení, výchově dětí, jejich hledání štěstí, věci, v nichž ostatní vidí jen bídu a ponížení. Pro mě jsou jidiš a chování jeho mluvčích totožné. V jidiš jazyku i duchu naleznete výrazy zbožné radosti, touhy po životě, naděje v Mesiáše, vytrvalosti a hluboké ocenění lidské jedinečnosti. V jidiš je klidný humor i vděčnost za obyčejný život, za špetku úspěchy, za každé setkání s láskou. Mentalitou jidiš není nadutost. Vítězství nemá za samozřejmost. Nežádá, neporoučí, mocí destrukce se spíše proplétá, pašuje, proklouzává. Přitom ví, že Boží plán stvoření je stále na začátku.

Někteří tvrdí, že jidiš je mrtvý jazyk, ale mrtvá byla po dva tisíce let i hebrejščina. A nedávno pozoruhodně, téměř zázračně ožila. Mrtvým jazykem byla po staletí i aramejščina, ale pak ji znovu objevila kniha Zohar, mystické dílo velebné hodnoty. Pravda je, že klasikové jidiš literatury jsou rovněž klasiky literatury hebrejské. Jidiš ještě neřekl své poslední slovo. Skrývá světem dosud neobjevené poklady. Je jazykem mučedníků a svatých, snůlků a kabalistů. Oplývá humorem a vzpomínkami, které by lidstvo nemělo ztratit. Obrazně řečeno je jidiš moudrý a pokorný jazyk nás všech, je nářečím vystrašené a doufající lidskosti.